

CHRONIĆ SIĘ (185) *vb impf*

się (139), się (46).

W inf: chro- (12), chro- (3); chro- *ForCnR, KochCn, SarnStat*; chro- *OrzQuin* (2); chro- : chró-. *Mącz* (9 : 1); *w pozostałych formach:* chrón- (11), chron- (10); chrón- *KochPieś, KochFrag, GosłCast*; chron- *OpecŻyw, KochPs, KochProp, ZawJeft* (2), *SarnStat* (2); chrón- : chron- *Mącz* (7 : 2), *KochPhaen* (1 : 1).

inf chronić się (43). ◇ *praes 1 sg* chronię się (4) [*w tym; -e* (1)]. ◇ *3 sg* chróni się (28). ◇ *3 pl* chrónią się (14). ◇ *praet 1 sg m* chroniłem się, -m się chronił (4). ◇ *3 sg m* chrónił się (11), chróni(e)ł się (1); -ił: -(e)ł *LibMal* (1 : 1). *f* chróniła się (2). ◇ *2 pl m pers -ście* się chrónili (1). ◇ *3 pl m pers* chrónili się (2). ◇ *fut 3 sg m* chronić się będzie (2). ◇ *3 pl subst* chronić się będą (1). ◇ *imp 2 sg* chr(o)ń się (24). ◇ *3 sg* niechaj się chróni (1). ◇ *2 pl chr(o)ńcie* się (10). ◇ *3 pl* niech się chrónią (1). ◇ *con 2 sg m* byś się chrónił (1). *3 sg m* by się chrónił (8). *n* by się chróniło (1). ◇ *1 pl m pers* byśmy się chrónili (2) *GliczKsiąż, ArtKanc*, *by my* się chrónili (1) *RejPs*. ◇ *2 pl m pers* byście się chrónili (1). ◇ *3 pl m pers* by się chrónili (7). [*subst by się chroniły.*] ◇ *con praet 1 sg m* bych się był chrónił (1). ◇ *part praes act* chróniąc się (14).

Sł stp s.v. chronić, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *Wystrzegać się, stronić, unikać; uchylać się; cavere, fugere, vitare Mącz, Calag, Cn; declinare, fugitare, se sub- trahere Mącz, Cn; abscedere, aversari, decedere Mącz; abhorrere, defugere, devitare, discavere, refugere, subterfugere Cn* (174) : *Fugitant omnes hanc provinciam, Nikt fie tego wrzędu/ albo rzeczy nie chce podyać/ wżifci fie chrónią. Mącz* 138c, 38c, 138c; *SarnStat* 477.

chronić się kogo, czego (154): *Chroń fie człowieką lżywego/ Szkodneć towarzysztwo iego BierEz* F4v; *Mądryciem fie chroni tego/ Kto vmyłtu dwoiftego. BierEz* S3v, Iv, K, M, Mv, M2v, Rv; *OpecŻyw* [34]v; *ForCnR* E2v; *Ten tak fie flońca chroni, iż też dzieci swoie z gniazdem około krza za cieniem obnofi albo obwłoczy FalZioł* IV 25d; *chroń fie oraczow y ludzi itarich FalZioł* V 52; *miley fię chroń y nie oblapiay iey nieiako. FalZioł* V 52, I 53d, 116d, V 65v, 94v; *BielŻyw* 31; *Gdyż zafię glupiego każdy fie chroni á brzydzi. GlabGad* A5; *gdyż każdy z nas kthemu ciągnie aby thrzymał rzecz dobrą á zafię chronił fie rzeczy złey. GlabGad* L8v, A5, I, Iv, M; *March*³ V7; *RejPs* 124v; *y thak dlugo fzye poznanya chronyl afch do tharaznyeifzego poymanya LibMal* 1552/168, 1544/87v; *LudWieś* B5v; *KromRozm I* B3v; *Prácu y ná końskich nogach chroń fie prożnowánia BielKom* C6v, C4v; *GliczKsiąż* E3, K4v, K5v [2 r.], K6, L5, N5, P; *LubPs* Gv *marg*, V6, Y2 *marg*; *zwłařczá gdy ten kto kogo zámorduie/ záfwdy fye Práwá chroni GroicPorz* n4, n4v; *Leop Iob* 19/17, *Iac* 4 *arg*; *OrzList* d2v, g4; *BibRadz Ps* 17/4, *Eccli* 27/24, 32/19, II 90c *marg*, 2.*Tim* 2/22; *Miod iedz/ a chron fie zimnego. Goski* A6 [*idem SienLek* 43]; *áby fie ludzye chronili złości ná świecie BielKron* 3v; *rořkazał im/ áby fwe kápłany vpomináli/ coby fie miernie/ počciwie záchowáli/ [...] pijańftwá/ nierządnych niewiałth/ thego fie chronili BielKron* 219; *prożnowánia fie chroń BielKron* 258; *y iest nářnych dofić miedzy imi łotrow/ co też chronią fie robot BielKron* 262, 5, 123v, 153v, 171v, 200 (14); *KochSat* B3; *E conspectu meo abscedebat semper, Chronił fie záfwdy obliczności moyey. Mącz* 43d; *Lucifuga, Który fie światłá chróni Mącz* 139a, 16b, 41d, 44a, 57d, 78b (13); *OrzQuin* Q2, Q4v; *Prot* B, D2v, D3v; *Winá fye chroń SienLek* 43; *chronic fye trzebá wilgich á chłodnych pokármow SienLek* 48;

tegoż zawnędy á często pożyway: chroniąc fy rzeczy zímnych *SienLek* 88v, 7, 10v, 14, 15v, 30 (22); *RejPos* 261v; *BielSat* B4, C; *RejZwierc* 53; *BielSpr* 2; *WujJud ktv*; *RejPosWstaw* [143³]; *BudBib Eccli* 29/20; *PapPan* E3, H, Cc3; *ModrzBaz* 131v; *Calag* 31b; *KochPs* 56; Oczu ludzkich pány chronić fię máią *SkarŻyw* 341 marg, 284, 440; *CzechEp* [413]; *NiemObr* 86; *KochPhaen* 23; *ReszList* 178 [2 r.]; *KochPieś* 19; *ArtKanc* M19v; *BielRozm* 14, 16; *KochProp* 11; *PapUp* L3; *ZawJeft* 28, 47; *KochCn* B3; *KołakSzczęśl* C; *WujNT Mar* 8/15, *Rom* 16/17, *1.Tim* 6/11, *2.Tim* 2/22, s. 738, *2.Tim* 3/5; *SarnStat* 1235; *CiekPotr* 18; *CzahTr* H2; *GosłCast* 15; *KlonFlis* Ev; Są też y drudzy ludzie/ ktorzy dla gnułności Więźniámi fię Więc czynią/ chroniąc fię dziełności. *KlonWor* 53; [Za wielką tedy przyczyną pán Chrístus i fłudzy iego/ owieczki fwé przeftrzegaią aby się takowych zdradziec chroniły *MurzNT* 30].

chronić się od czego (3): *FalZioł* V 46; a on fzyą pothem od dolfka chronyell *LibMal* 1551/160; *BudBib Eccli* 29/10.

chronić się z czego (1): OBrzezią tve święte/ Pánie/ ciáło/ By fład/ ludzkiemu poddáne fię sítáło/ Zakonu tegoż/ by wołą pełniło/ Z połtuzeńftwá fię nigdzie nie chroniło. *GrabowSet* Kv.

chronić się przed kim (2): Vmyslnieście fie chrónili przed Cefárzem/ álbo obliczności Cefárskiey. *Mącz* 78b; *KochPhaen* 11.

cum inf (7): Koždyciem się drażnić chroni/ Kto nátychmiałt krzywdy broní. *BierEz* O3v; *LudWieś* B3v; *RejJóz* L5; *BielKron* 54; *Mącz* 57d; *SienLek* 107v; *NiemObr* 25.

Ze zdaniem dopełnieniowym [żeby (2) aby (1)] (3): *GliczKsiąż* Ev; *NiemObr* 86; Abowiemem fię nie chronił/ żebych wam nie miał oznáymiać wżelkiey rády Bożey. *WujNT Act* 20/27.

W charakterystycznych połączeniach: chronić się białych głów (3), (od) *człowieka* (4), *grzechu* (2), *ludzi* (11), *niewiast*, *obcowania* (2), *obliczności* (2), *oczu ludzkich* (2), *pobożności* (2), *prace* (2), *prożnowánia* (2), *roboty* (4), [cum attrib] *rzeczy* (6), *słońca* (4), *swaru* (2), *wina* (2), *złości* (4).

Przysłowie: Kto fie chroni wilká/ rad fie ftyka zelwem. *March*³ V7.

Szeregi: »chronić się, (i) bać« (2): tych fy oni chronią y boią. *OrzList* d2v; *ZawJeft* 47.

»strzec (a. wystrzegać) się, (a, i) chronić (się)« [szyk 4 : 3] (7): *GliczKsiąż* N5, P; Periculum mihi est ab eo, quem ipse armavi, Mufzę fie ftrzedz á chronić/ tego/ któregom sam wfpomogł. *Mącz* 16b; Caveo, Strzegę fie/ Chronię fie. *Mącz* 41d; Pietatem cavere, Strzedz fie/ Chronić fie pobożności. *Mącz* 41d; Co napilniey wżyftkich fy lekarftw mocnych ftrzedz a chronić trzebá. *SienLek* 37; Chronić się Wyftrzegáć [się]. Vitare, cavere. *Calag* 507a.

»(nie) chronic się ani (i) uchodzić« (2): człowyek [...] zá młodu ku temu zwyczáic fie ma/ áby ludzi fie nye chronił/ áni od nich yáko koń boyáźliwy nye vchodził. *GliczKsiąż* K5v, E3.

2. Kryć się; abdere *Mącz* (11) : Abowiem złego dłużniká [...] mógl by nigdy nie wyfzpiegowáć/ gdy by fy iuz chronił vchodząc ná fy przezyfkw *GroicPorz* q2; *Mącz* 92a; Mnie/ wżetecznie kázáć/ po gorách fię chronić *GrabowSet* G2.

chronić się czego (1): Pod wyłokiego drzewá gáłęziámi w chłódzie/ Południowego fłóncá gorákości/ Inádnie Chroniła fie *WisznTr* 12.

chronić się od czego (4): *RejPos* 312v [3 r.]; Vítáwiamy tedy/ iż gdy kto [...] bywa pozwan/ á nie fćanie/ y od fądu niepołtuźnie ná Roku fobie náznáczonym chronić fie będzie *SarnStat* 691.

chronić się z czym (2): i nikt się z tym nigdy nie chroni, co dobrze uczyni *DiarDop* 100; *GliczKsiąż* B4v.

W charakterystycznym połączeniu: chronić się od nawalności (3).

Szereg: »kryć się a chronic się« (3): á będye iáko mąż kthory fie kryie od wiátru/ á chroni fie od nawáłości *RejPos* 312v, 312v [2 r.].

W przeni [przed czym] (1) : Iego porząkiem [!] Látó Wiofnę góni/ A czuyna leśień przed Zimą fie chroni. *KochFrag* 16.

Synonimy: 1. bać się, stronić, strzec się, uciekać, wiarować się, wystrzegać się; 2. chować się, kryć się, zataić się.

Formacje pochodne: schronić się, uchronić się; pochraniać się.

Cf **CHRONIĄCY SIĘ, CHRONIENIE, CHRONIENIE SIĘ**

MM